

ОЛЕКСАНДР ОГОНОВСЬКИЙ – ВИДАТНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ І АВСТРИЙСЬКИЙ ЦИВІЛІСТ

OLEKSANDR OHONOVSKYI IS AN OUTSTANDING UKRAINIAN AND AN AUSTRIAN CIVILIAN

Савуляк Р.В., к.ю.н.,

докторант кафедри історії держави, права та політико-правових учень

Львівський національний університет імені Івана Франка

суддя судової палати з розгляду цивільних справ

Львівський апеляційний суд

Стаття присвячена дослідженню постаті і наукової спадщини видатного українського правознавця, доктора права, професора Львівського університету Олександра Огоновського (1848–1891). У дослідженні представлено обґрунтування значення О. Огоновського як видатного українського і австрійського цивіліста. Автором з'ясовано, що О. Огоновський був першим, хто викладав австрійське приватне право у Львівському університеті українською мовою – з 1872 р., а з 1881 р. очолив новостворену кафедру цивільного права з українською мовою викладання. У статті зазначено, що він читав лекційні курси «Австрійське родинне право», «Австрійське загальне приватне право», «Облігаційне право», «Австрійське спадкове право». Крім того, виявлено, що приблизно з середини 1870-х рр. і до смерті О. Огоновський очолював (вів) власний семінар як науковий підрозділ правничого факультету. Відтак, автором констатовано, що визначного правника вважають засновником львівської школи права в українській юридичній науці та творцем української цивілістики.

У статті уточнено, що О. Огоновський спершу (з 1872 р.) обіймав посаду суплента, потім приват-доцента, згодом надзвичайного професора і, врешті, звичайного професора (аж до смерті у 1891 р.); а також був деканом (у 1885/1886 навчальному році) і продеканом правничого факультету (у 1887 р.). Притому автором розкрито специфіку тих посад. А також у статті проаналізовано етапи утвердження у Львівському університеті української мови викладання.

У дослідженні встановлено, що О. Огоновський є автором першого україномовного підручника з цивільного права: «Австрійське общее право приватне» (1880) та 2-томної фундаментальної монографії «Систем австрійського права приватного» (1897). Крім того, подано перелік інших наукових праць і статей вченого як українською, так і німецькою мовами. Також автором констатовано, що О. Огоновський зробив значний внесок у розробку української юридичної термінології, зокрема започаткувавши її у своїх підручниках і наукових статтях, а також зніціювавши укладення Костем Левицьким Німецько-українського правничого словника (виданого у 1893 р. та доповненого і перевиданого у 1920 р.). Більше того, у статті резюмовано, що напрацювання О. Огоновського в царині юридичної термінології потребують їхньої актуалізації для сучасного законодавства України.

Автором розкрито, що основний напрям наукових досліджень О. Огоновського становили проблеми римського та австрійського приватного права. Особливу увагу у статті приділено поглядам правника на проблемні питання щодо рівноправності чоловіка і жінки у шлюбі.

Ключові слова: Олександр Огоновський, австрійське приватне право, австрійська цивілістична наука, українська цивілістика, правничий факультет Львівського університету, львівська школа права, «Австрійське общее право приватне», «Систем австрійського права приватного», українська юридична термінологія, рівноправність чоловіка і жінки у шлюбі.

The article is devoted to the study of the figure and scientific heritage of the outstanding Ukrainian jurist, doctor of law, professor of Lviv University Oleksandr Ohonovskiy (1848–1891). The study presents the justification of the importance of O. Ohonovskiy as an outstanding Ukrainian and Austrian civilian. The author found out that O. Ohonovskiy was the first to teach Austrian private law at Lviv University in Ukrainian – from 1872, and from 1881 he headed the newly created department of civil law with the Ukrainian language of instruction. The article states that he lectured on “Austrian Family Law”, “Austrian General Private Law”, “Obligation Law” and “Austrian Inheritance Law”. In addition, it was found that from about the mid-1870s until his death, O. Ohonovskiy headed his own seminar as a scientific division of the Faculty of Law. Therefore, the author stated that the prominent jurist is considered the founder of the Lviv school of law in Ukrainian jurisprudence and the creator of Ukrainian civics.

The article specified that O. Ohonovskiy first (from 1872) held the position of substitute, then private docent, later extraordinary professor and, finally, regular professor (until his death in 1891); and was also dean (in the 1885/1886 academic year) and vice-dean of the Faculty of Law (in 1887). Moreover, the author revealed the specifics of those positions. The article also analyzes the stages of approval of the Ukrainian teaching language at Lviv University.

The research established that O. Ohonovskiy is the author of the first Ukrainian-language textbook on civil law: «Austrian General Private Law» (1880) and the 2-volume fundamental monograph “System of Austrian Private Law” (1897). In addition, a list of other scientific works and articles of the scientist in both Ukrainian and German languages is provided. The author also stated that O. Ohonovskiy made a significant contribution to the development of Ukrainian legal terminology, in particular by initiating it in his textbooks and scientific articles, as well as initiating the compilation by Kost Levytskyi of the German-Ukrainian legal dictionary (published in 1893 and supplemented and republished in 1920 r.). Moreover, in the article summarizes that O. Ohonovskiy's work in the field of legal terminology needs to be updated for the modern legislation of Ukraine.

The author revealed that the main direction of O. Ohonovskiy's scientific research was the problems of Roman and Austrian private law. Special attention is paid in the article to the lawyer's views on problematic issues regarding the equality of men and women in marriage.

Key words: Oleksandr Ohonovskiy, Austrian private law, Austrian civil science, Ukrainian civics, Faculty of Law of Lviv University, Lviv School of Law, “Austrian General Private Law”, “System of Austrian Private Law”, Ukrainian legal terminology, equality of men and women in marriage.

Постановка проблеми. Олександр Михайлович Огоновський (1848, Букачівці, тепер смт. Рогатинського району, Івано-Франківської області – 1891, Львів) – видатний український правознавець, доктор права, професор Львівського університету. Він був першим, хто викладав австрійське приватне право українською мовою. Відтак, він є автором першого україномовного підручника з цивільного права: «Австрійське общее право приватне» (1880) та 2-томної фундаментальної монографії «Сис-

тем австрійського права приватного» (1897). Окрім того, О. Огоновський зробив значний внесок у розробку української юридичної термінології, зокрема започаткувавши її у своїх підручниках і наукових статтях, а також зніціювавши укладення Костем Левицьким Німецько-українського правничого словника (виданого у 1893 р. та доповненого і перевиданого у 1920 р.).

Стан дослідження. Попри такі визначні заслуги О. Огоновського, як постать, так і наукова спадщина правознавця

не були досліджені його сучасниками, на що вказували ще С. Дністрянський і В. Старосольський [1; 2, с. 180–181], та залишаються малодослідженими і досі. Серед науковців, котрі до певної міри опрацювали доробок О. Огоновського, слід виділити І. П. Андрусак, В. С. Кахнич, Г. В. Луцьку, І. Б. Василик, О. М. Каленюк. Також частково вивчали науковий спадок видатного правника такі вчені, як І. Й. Бойко, В. М. Коссак, С. О. Харитонов, В. М. Качмар, У. В. Вовкович, М. Й. Петрів, Т. Г. Андрусак, а також Л. В. Журило, О. В. Давиденко, І. П. Чорновол. Особливий інтерес викликає, що дослідженню наукової діяльності О. Огоновського приділив увагу польський історик права, професор Варшавського університету, суддя Верховного суду Польщі (з 2018 р.), автор низки праць з історії права Адам Редзік (пол. *Adam Redzik*) [3; 4, s. 449–457].

З огляду на незначну дослідженість в сучасній українській історії права та цивілістиці такого визначного правника, **метою статті** є подати обґрунтування значення О. Огоновського як видатного українського і австрійського цивіліста.

Виклад основного матеріалу. О. Огоновський у 1871 р. закінчив Львівський університет, водночас філософський і правничий факультети, та отримав ступені доктора права і філософії [5]. Притому ще з 1870 р. він працював в адвокатській канцелярії д-ра Йосифа Малиновського [6]. З 1872 р. О. Огоновський викладав у Львівському університеті: спершу обіймав посаду суплента (1872–1873 рр.), потім приват-доцента (1873–1877 рр.), згодом надзвичайного професора (1877–1882 рр.), і, врешті, звичайного професора (1882–1891 рр.) австрійського приватного права з українською мовою викладання [6; 7; 8; 9, s. 50–120; 10; 11, с. 14–15; 12, с. 41; 13, с. 248–249]; а також 25 січня 1886 р. його було обрано деканом правничого факультету до кінця 1885/1886 навчального року [7, арк. 59], а у 1887 р. – продеканом [14].

Варто роз'яснити специфіку вказаних посад. Супленти були залучені до викладання в Університеті у разі потреби замінити професора чи доцента [15; 16; 17, с. 32; 13, с. 110]. Інститут доцентів і приватних доцентів (приват-доцентів), тобто позаштатних викладачів, котрі отримували платню з фондів Університету відповідно до кількості студентів, що записалися на їхні курси (подекуди за окрему платню приватні доценти могли читати т. зв. доручені лекції [17, с. 32]) виник у Європі в XIX ст. внаслідок збільшення кількості студентів, відтак збільшилась і потреба у викладачах [13, с. 105–106]. У Львівському університеті приват-доценти з'явилися у середині XIX ст. [18; 19; 20, с. 459; 21; 22; 13, с. 106]. Доцент, на відміну від професора, не посідав кафедри, а лише викладав певні предмети. Участь доцентів у вирішенні справ факультету, тим більше Університету, була обмеженою. Для того, щоб здобути доцентуру, передусім потрібно було мати докторський ступінь [13, с. 106]. А з 1848 р. у Львівському університеті запровадили процедуру габілітації, яку мали пройти претенденти на посаду доцента [13, с. 110]: після апробації опублікованої наукової праці (габілітаційної роботи) необхідно було скласти габілітаційний колоквиум зі спеціальності та прочитати перед спеціально скликаною комісією та професорською колегією відповідного факультету пробну лекцію. Після габілітації новому доценту надавали право викладання (*venia legendi*) [13, с. 106] – це габілітовані приватні доценти, тобто ті, які здобули право викладання у Львівському університеті через проходження процедури габілітації [13, с. 110]. Остаточно доктора в статусі доцента затверджувало австрійське Міністерство віросповідань і просвіти [13, с. 106].

Пропрацювавши певний час у вищому навчальному закладі та маючи визначні досягнення на викладацькій і науковій нивах, доцент міг претендувати на титул професора (звичай, надзвичайного професора, а після звичайного професора) без обіймання кафедри. Відтак, такий

доцент мав статус «з титулом надзвичайного професора» або ж «із титулом звичайного професора». Так само надзвичайний професор міг отримати (без посідання кафедри) «титул і характер звичайного професора» [16; 13, с. 105].

Професори Львівського університету поділялися на надзвичайних (екстраординарних) і звичайних (ординарних). Відмінність між ними полягала у стажі роботи та оплаті їхньої праці. Проте звичайного професора за статусом вважали вищим, ніж надзвичайного. Обидві категорії професорів обіймали кафедри (інститут професорських кафедр), назви яких здебільшого збігалися з окресленням предметної сфери професорського звання [17, с. 56–73; 23; 24, с. 332–333]. Наголосимо, що в офіційних статистично-довідкових виданнях Львівського університету до середини 1880-х рр. було прийнято вживати терміни «ц.-к. (тобто цісарсько-королівський. – *Примітка Р. С.*) звичайний публічний професор» [10, с. 104] та «ц.-к. надзвичайний публічний професор», відтак – спрощені форми «звичайний професор» і «надзвичайний професор» [25; 16; 13, с. 105].

Зауважимо, що з 1869 р. правничий факультет мав назву «факультет права і політичних знань (чи наук – *Примітка Р. С.*)» Цісарсько-Королівського університету ім. Франца-Йосифа I (т. зв. Францисканського університету. – *Примітка Р. С.*), а за часів викладацької роботи професора О. Огоновського – факультет (відділ) права й адміністрації [26, с. 21].

Особливо слід зацентувати, що О. Огоновський був першим професором цивільного права, який викладав його у Львівському університеті українською мовою [5]. Починаючи з середини XIX ст., коли усю Європу заповонила хвиля національно-визвольної боротьби та революцій, на західноукраїнських землях у складі Австро-Угорської імперії склалися найсприятливіші умови для розширення сфер функціонування української мови [27, с. 53]. Відтак, австрійський уряд ще у 1848–1849 рр. висловив намір зробити Львівський університет українським, про що, зокрема, свідчить розпорядження від 27 січня 1849 р., в якому поряд із вказівкою щодо запровадження в усіх гімназіях Східної Галичини обов'язкового вивчення української мови визначався також порядок переходу на українську мову викладання у Львівському університеті. Важливою умовою при цьому була наявність професорів із необхідною мовною підготовкою [27, с. 47–48]. Врешті, цісарським декретом від 23 березня 1862 р. на правничому факультеті Львівського університету були відкриті дві кафедри з українською мовою викладання – цивільного процесу (котрою завідував професор Омелян Лопушанський [13, с. 142]) та карного права і процедури (під очільництвом спершу професора В. Сроковського, потім Івана Добрянського, і опісля Петра Стебельського [13, с. 142]) [28, с. 213–214].

Поза тим, до 1871 р. мовою викладання на факультеті була переважно німецька, що пояснювалось державною мовною політикою австрійського уряду, а також, певною мірою, недостатньою кількістю наукової та навчальної літератури з головних юридичних дисциплін українською і польською мовами. Після того, як у 1871 р. основними мовами в Королівстві Галиції і Лодомерії (офіційна назва Галицького коронного краю у складі Австрійської монархії упродовж 1772–1918 рр., котрий становили Східна Галичина – етнічні західноукраїнські землі (а саме, територія сучасної Галичини, а також до 1849 р. Буковина, котра опісля була виділена в окремий коронний край Габсбурзької монархії під назвою Герцогство Буковина), та Західна Галичина – етнічні польські землі. – *Примітка Р. С.*) визнали українську та польську, австрійська влада дозволила перетворити Львівський університет на утравістичний (двомовний) – українсько-польський [29, с. 8]. Щоправда, слід зауважити, що фактично в Східній Галичині проводилася послідовна полонізація, оскільки тут

влада повністю була передана польській аристократії; і ще у 1869 р. польська мова була офіційно введена як урядова в органах адміністрації Галичини [30, с. 68]. Тому з метою формування прошарку адміністраторів і урядовців, котрі могли б з часом змінити польську бюрократію в краєвому управлінні [13, с. 142], чи не найважливішим завданням українська громадськість вважала створення нових кафедр з українською мовою викладання на правничому факультеті Львівського університету [31, с. 31–45], тож саме стосовно цього факультету нею було висунуто вимогу щодо його цілковитої утраквізації [32]. Відтак, з 1872 р. на кафедрі цивільного права українською мовою почав викладати О. Огоновський [30, с. 68]. Тож його вважали засновником правничої школи Галичини [33, с. 217], а точніше – львівської школи права в українській юридичній науці [34, с. 40; 35, с. 59]. Врешті, після тривалого протистояння між українською громадськістю та пропольським академічним сенатом Львівського університету [13, с. 142] у 1881 р. австрійський уряд створив на юридичному факультеті кафедру цивільного права з українською мовою викладання, котру очолив професор О. Огоновський (зауважимо, що Міністерство віросповідань та освіти в декреті від 3 травня 1882 р. зазначило, що всі професори Львівського університету мають викладати по-польськи, за винятком тих випадків, коли уряд вирішить створити кафедру з викладанням однією з краєвих мов (тобто українською)) [13, с. 139; 36, с. 79]. Українською мовою він читав лекційні курси «Австрійське родинне право», «Австрійське загальне приватне право», «Облігаційне право», «Австрійське спадкове право» [34, с. 40]. Зауважимо, що, крім того, приблизно з середини 1870-х рр. і до смерті О. Огоновський очолював (вів) власний семінар як науковий підрозділ правничого факультету [13, с. 462].

Доцільно зазначити, що по смерті О. Огоновського у 1891 р. посилювалися спроби університетських властей полонізувати кафедру цивільного права. Так, академічний сенат Університету відхилив наукову працю українського правника з Боснії доктора Михайла Зобківа, який згодом успішно захистив її в Загребському університеті. А на початку 1896 р. кафедру було передано польському доктору Александру Долінському; однак, хвиля протестів в українській пресі, з боку студентів, парламентарів і сеймових послів змусила його відмовитися від цієї кафедри [13, с. 142]. Врешті, у 1898 р. уряд дозволив докторові (на той час супленту) Станіславові Дністрянському габілітуватися на приватного доцента загального австрійського приватного права цієї кафедри [37, с. 11], а у 1901 р. він став надзвичайним професором [13, с. 142, 249; 38, с. 33–35]. Перед Першою світовою війною на правничому факультеті діяла лише ця одна українська кафедра, доцентом якої у 1908 р. став доктор Володимир Вергановський [39, с. 98–126].

Основний напрям наукових досліджень О. Огоновського становили проблеми римського та австрійського приватного права [5]. Хоча активна громадська діяльність відволікала його від наукової праці, проте його науковий доробок вагомий [40]. Передусім, він є автором першого українського підручника з цивільного права: спершу «Австрійське общее право приватне» (Б. м., 1880) [41], а згодом 2-томної фундаментальної монографії «Систем австрійського права приватного» (Львів, 1897) [42], видання котрої вже по його смерті здійснив П. Стебельський, котрий посприяв багатьом українським правникам в оприлюдненні їхніх наукових результатів [43, с. 63; 33, с. 146].

Крім того, ще раніше О. Огоновський опублікував такі праці. У 1872 р. – «Schutz des Eigenthumsbesitzes nach dem Römischen Rechte» («Охорона права власності за римським правом». – *Примітка Р. С.*), однак на її підставі він не одержав доцентури з римського права. На підставі

габілітаційної праці «Erörterung zur Theorie des Tabular-Eigenthums» («Дискусія з теорії табулярної властивості». – *Примітка Р. С.*), котра згодом у 1875 р. була оголошена в «Gerichtszeitung», він отримав посаду приват-доцента. В ній він розглянув питання про табулярну посідливість (велику земельну власність. – *Примітка Р. С.*) і табулярну власність (поміщицьке землеволодіння, колишня феодальна доміна. – *Примітка Р. С.*), порівнюючи норми звичаєвого українського цивільного права з положеннями нового австрійського цивільного закону про таку форму власності [6]. На підставі «Die Geschäftsführung ohne Auftrag nach dem Oesterreichischen Rechte» («Управління без наказу за австрійським законодавством». – *Примітка Р. С.*) (1877. 109 с.) він отримав посаду надзвичайного професора. На підставі «Oesterreichisches Ehegüterrecht» (I. Teil., 1880) («Австрійське майнове право подружжя». – *Примітка Р. С.*) (ч. 1. Ляйпціг, 1880. 442 с.) [44] у 1882 р. він отримав посаду звичайного професора. Зауважимо, що другої частини цієї праці не видано і до тепер у рукописі не знайдено. В цій першій частині вчений представив майнові відносини подружжя у шлюбі, а друга частина мала стосуватися майнових відносин подружжя після розлучення. З огляду на цю найбільшу прижиттєву наукову працю О. Огоновського видатний цивіліст, професор Львівського університету, який у 1905–1917 рр. очолював кафедру австрійського приватного права, Ернест Тілл висловився у польському правничому часописі «Przegląd sądowy i administracyjny», що О. Огоновський може пишатися низкою монографічних праць з австрійського права та що він володіє повним знанням предмету [6]. По смерті вченого було видано його працю «Право облігаційне і спадкове» (1897) [7; 11, с. 14–15; 12, с. 41].

У журналі «Часопись Правнича» О. Огоновський опублікував низку статей: «Замітки до теорії о блуді (error) (тобто помилка. – *Примітка Р. С.*) при умовах облігаційних» (1889. Ч. 1/4. С. 3–16; Ч. 5. С. 81–84), «О зобов'язаннях природних (Naturaobligationen)» (1890. Ч. 9. С. 129–138; Ч. 10. С. 145–152; Ч. 11. С. 161–169; Ч. 12. С. 177–185), «Австрійське право облігаційне» (1891. Ч. 1/6. С. 17–54), в яких він розглядає теоретичні питання зобов'язального права, зокрема поруки, застави, страхування та зобов'язань, які виникають внаслідок заподіяння шкоди [45, с. 37]. Також він є автором низки інших статей з теорії цивільного права українською та німецькою мовами [46, с. 523; 47; 48, с. 187–188].

Отже, О. Огоновський представив перші українські правничі видання у Галичині, які залишаються актуальними й досі, оскільки є джерелом історії розвитку української правової думки та українського права, у т. ч. української правничої термінології [27, с. 54]. Слід зацентувати, що О. Огоновський зробив значний внесок у розробку української юридичної термінології. Насамперед, як перший професор, що викладав українською мовою, він мусів пристосувати для цього правничу термінологію [14]. А окрім того, правознавець був куратором першого професійного об'єднання українських правників у Галичині «Кружка правників», заснованого у 1881 р. при товаристві «Дружній лихвар» (котре опісля перейменовано в «Академічне Братство») [14] з метою фахової освіти українських правників, зокрема шляхом видання правничих видань. Вже на других загальних зборах 3 грудня 1882 р. О. Огоновський наголосив, що найперше слід зайнятися укладенням української правничої термінології, та, відтак, запропонував створити добровільний комітет для перекладу правничих термінів та формулювання їхнього значення українською мовою [49]. Отже, саме з ініціативи О. Огоновського у «Кружку правників» було розпочато роботу над розробкою української правничої термінології, зокрема створено комісію з шести чоловік, один із членів якої і голова гуртка Кость Левицький, беручи за основу термінологічні праці своїх попередників, видав

у 1893 р. «Німецько-руський словар висловів правничих і адміністраційних» [50, с. 486–498]. Намагаючись розвинути термінологію на базі народної мови, він опублікував у 1920 р. друге, доповнене видання словника («Німецько-український правничий словар» [51]; за що був прийнятий у почесні члени НТШ [50, с. 498]), в основу більшості термінів якого покладено власне українську розмовну мову [27, с. 123]. У вступному слові до словника К. Левицький зазначив, що ініціатором видання нової правничої термінології був О. Огоновський, котрий подав цю ідею молодим правникам ще у 1881 р. [51, с. IV].

А також О. Огоновський ініціював видання з 1889 р. у друкарні НТШ у Львові першого юридичного журналу «Часопись Правнича» [33, с. 217], підтримавши зусилля з його створення членів НТШ, молодих адвокатів-правників Костя Левицького, Євгена Олесницького, Антіна Горбачевського та Степана Федака [27, с. 71]. У ньому публікувалися розвідки з історії права, переклади основних законів Австро-Угорської монархії українською мовою, а також вдосконалювалася українська юридична термінологія [34, с. 41; 52]. Упродовж двох десятиріччів «Часопись Правнича» фактично відіграла роль головного фахового органу українських юристів у Галичині та не лише пропагувала правові знання рідною мовою, а й певною мірою відображала стан національно-культурного і політичного життя українства. Більше того, вона була першою вдалою спробою об'єднання усієї української правничої спільноти та стала платформою для правотворчих процесів і фахового спілкування українських правників Галичини, Буковини, Наддніпрянщини й Угорщини [34, с. 41].

Розглянемо детальніше деякі головні засади цивільних досліджень О. Огоновського. У праці «Австрийске общее право приватне» (1880) він дає визначення загального приватного права як права, охоплюючого норми, «дотичні всіх стосунків індивідуального життя всіх одиниць» [41]. Тобто основним критерієм відмежування його від інших галузей права він вважає індивідуальне життя всіх суб'єктів, адже в основі приватного права лежить індивідуальний (приватний) інтерес [33, с. 133]. Одним з основних способів захисту приватних прав суб'єктів, їхньої індивідуальності, індивідуального життя він визнає позов [41]. Відтак, досліджуючи правову природу позову, О. Огоновський пов'язує загальне приватне (цивільне) право з судовим (цивільним) процесом [33, с. 134].

У своєму підручнику з австрійського приватного права О. Огоновський поділяє закони на 4 види (форми): патенти монарха; декрети надворні; розпорядження цісаря (Verordnungen) – постанови, які роз'яснювали інші закони; т. зв. листи кабінетові (Allerhochste Kabinetsschreiben) – оповіщення волі монарха, призначені для представників центральної влади [42, с. 22–23].

Слід зацентувати, що О. Огоновський наголошує на рівності прав чоловіка і жінки у шлюбі. Так, у підручнику «Систем австрійського права приватного», аналізуючи статус жінки у сфері приватноправових відносин, він зазначає, що, на відміну від давнього німецького права, де жінка повністю безправна, в австрійському праві засадничою є приватноправова рівноправність жінок з чоловіками. Це не вказано прямо в законодавстві, але випливає зі змісту окремих правових норм. Так, австрійське законодавство не передбачало жодної відмінності залежно від статі щодо права спадкування чи щодо укладення тих чи інших цивільно-правових угод [53, с. 135]. Натомість, у сімейному праві соціально-правова відмінність між статями найбільш наочна [42, с. 71]. Відповідно до чинного законодавства чоловік мав певну владу над жінкою,

зокрема право розпоряджатися її майном. Також законодавець виходив з того, що увесь заробіток сім'ї – це заробіток чоловіка. Проте ці права накладали на чоловіка і особливі обов'язки. Так, чоловік був зобов'язаний утримувати жінку, у т. ч. й у разі розлучення. Особливу увагу привертають погляди О. Огоновського щодо певних додаткових винятків із засади повної рівноправності – з урахуванням природно-фізіологічних особливостей статей [53, с. 136]. Вчений підкреслює, що жінки можуть перебувати у такому стані, в якому чоловік не перебуває ніколи, а тому певні правові положення, які пов'язані з індивідуальними властивостями жіноцтва, не можуть стосуватися рівноцінно і чоловіків. Наприклад, зі станом вагітності закон пов'язує деякі особливі правові наслідки, а саме можливість уневажнення шлюбу та певні обмеження щодо можливості укладення нового шлюбу [42, с. 70]. Крім того, законодавство слушно передбачає в окремих випадках посилені правовий захист прав, інтересів, недоторканості жінки [53, с. 136]. Зокрема, оскільки для жінки зовнішня краса є значимішою цінністю, ніж для чоловіка, то при відшкодуванні за тілесні ушкодження, підлягає відшкодуванню також неотримана вигода, що спричинено порушенням тілесної краси [42, с. 70]. Відтак, констатує О. Огоновський, справедливою є наявність у законодавстві норм, які «з природи речі» неможливо застосувати до чоловіків [42, с. 70], але які покинули краще забезпечити права та інтереси жінок [53, с. 136].

Дослідниця І. П. Андрусак стверджує, що розробки О. Огоновського в царині юридичної термінології, зокрема визначення ним суб'єктів шлюбних відносин, можуть бути ефективно використані в сучасному законодавстві України, а відтак, потребують їхньої актуалізації. Так, українське законодавство передбачає поняття «подружжя», притому суб'єктами подружжя є «дружина» та «чоловік» [53, с. 137]. Натомість, О. Огоновський вживає терміни «подруг», «один подруг», «другий подруг» [42, с. 43, 85]. На думку І. П. Андрусак, ці терміни мають деякі переваги, оскільки, по-перше, не акцентують увагу на статевій приналежності, що непотрібно при окресленні прав і обов'язків перебуваючих у шлюбі осіб, а навпаки підкреслюють їхню повну рівність у соціальному аспекті; і, по-друге, виключають детерміновані ролі сімейні функції, передбачаючи погодження їх двома абсолютно рівноправними особами [53, с. 137].

Висновки. Підсумуємо, що О. Огоновського вважають творцем української цивілістики [3, с. 4]. Попри потужний вплив німецької юриспруденції, західна традиція приватного права у рецепції України ґрунтувалася, передусім, на австрійській цивілістичній доктрині, що знайшла відображення у положеннях Австрійського загального цивільного уложення 1811 р. [54, с. 252]. В її інтерпретації для України значну роль відіграв саме О. Огоновський, діяльність якого, як відзначає Є. Харитонов, може бути оцінена як адаптація австрійської цивілістичної доктрини до українського праворозуміння, що проявилася у його підручнику з австрійського цивільного права [42] – першому україномовному творі такого роду в новітній українській юридичній науці [54, с. 253].

Відтак, у викладеному нами вище вбачаємо безапеляційне спростування поширеного у науковій літературі стереотипу про львівські правові наукові школи часів Габсбурзької монархії як суто польські. Адже можемо беззаперечно констатувати, що до наукових шкіл правничого факультету Львівського університету останньої чверті XIX належали не лише поляки, а й українці [29, с. 15]. І найперше саме О. Огоновського слід вважати визначним українським представником австрійської цивілістичної науки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дністрянський С. Українці – професори права. *Ювілейний альманах Союзу Українських Адвокатів*. Львів, 1934. С. 126–145.
2. Антологія правничої думки в Галичині: у 3-х т. / За заг. ред. М. М. Цимбалюка; укл. докт. юрид. наук О. В. Гришук, А. С. Токарська. Т. 2. Львів: ЛДУВС, 2017. 420 с.

3. Редзік А. Професор Олександр Огоновський – творець української цивілістики. *Життя і право*. Львів. 2004. № 6. С. 4–8.
4. Redzik A. Profesor Aleksander Ogonowski (1848-1891), współtwórca ukraińskiego języka prawniczego. *Virtuti et ingenio. Księga Pamiątkowa dedykowana profesorowi Julianowi Dybcowi* / red. Andrzej K. Banach. Kraków, 2013.
5. Огоновський / Л. В. Журило, О. В. Давиденко. *Енциклопедія сучасної України* / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. Т. 24. URL: <https://esu.com.ua/article-75175>.
6. Жителіс бл. п. Олександра Огоновського. *Дієло*, 19.08.1891 р. URL: <https://zbruc.eu/node/55237>.
7. ДАЛО, ф. 26 (Університет імені Яна Казимира у Львові), оп. 5, спр. 1395 (Особова справа Олександра Огоновського), 115 арк.
8. ДАЛО, ф. 26 (Університет імені Яна Казимира у Львові), оп. 6, спр. 254 (Листування з Міністерством віросповідань і просвіти та ін. матеріали про присвоєння Огоновському Олександру, Тимінському Йосифу та ін. звання доцента; 23 травня 1872 – 5 квітня 1873), 1–2 арк.
9. Finkel L., Starzyński S. Historia Uniwersytetu Lwowskiego. Lwów: Drukarnia E. Winiarza, 1894. Cz. 2.
10. С. к. Uniwersytetu imienia cesarza Franciszka I we Lwowie. Skład w roku 1880/1881, I–II – 1889/1890, I–II. Lwów, 1880–1890.
11. Кахнич В. Значення цивілістичної доктрини для розвитку юридичного факультету Львівського університету (початок XVII – кінець XIX століття). *Wrocławsko-Lwowskie Zeszyty Prawnicze*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2018. Вип. 9. С. 9–20. URL: https://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/121601/PDF/02_Kahnnc_V_Znacenna_civilisticnoi_doktrini_dla_rozvitku_uridicnoj_fakultetu_Lvovskogo_universetu_pocatok_XVII-kines_XIX_stolittja.pdf.
12. Бойко І., Косак В. Становлення та розвиток кафедри цивільного права та процесу на юридичному факультеті Львівського університету. *Wrocławsko-Lwowskie Zeszyty Prawnicze*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2016. Вип. 7. С. 37–56. URL: https://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/121638/PDF/04_Bojko_I_Kosak_V_Stanovlenna_ta_rozvitok_kafedri_civilnogo_prava_ta_procesu.pdf.
13. Качмар В. Львівський університет у 1784–1918 роках: організаційні, освітньо-наукові та національні трансформації: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 531 + [1] с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kachmar_Volodymyr/Lvivskiy_universytet_u_17841918_rokakh_orhanizatsiini_osvitno-naukovi_ta_natsionalni_transformatsii.pdf.
14. Жителіс бл. п. Олександра Огоновського. *Дієло*, 20.08.1891 р. URL: <https://zbruc.eu/node/55237>.
15. Akademische Behörden an der k. k. Universität zu Lemberg, 1849/1850, II – 1870/1871, I–II.
16. С. к. Uniwersytetu imienia cesarza Franciszka I we Lwowie. Skład w roku 1879/1880, IVII – 1917/1918, I–II. Lwów, 1879–1918.
17. Питула Я., Тарнавський Р. Львівський університет до середини XX століття. *Leopolis Scientifica. Наука у Львові до середини XX століття*. Частина 1. Наукові осередки / За заг. ред. О. Петрука. Львів, 2020.
18. ДАЛО, ф. 26, оп. 7, спр. 2 (Листування з Міністерством віросповідань і просвіти, Галицьким крайовим губернаторством, ректором та інші матеріали про обрання ректора, декана та надання Чернянському Василю, Урбанському Адальберту та Блюхеру Ізраїлю прав приват-доцентів, 1849–1851).
19. ДАЛО, ф. 26, оп. 12, спр. 21 (Листування з Міністерства віросповідань і просвіти та заяви кандидатів про призначення на посади доцентів, 1850–1862).
20. Доцент / М. Мельник. *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка*: в 2 т. Т. I: А–К / Видавнича рада: І. Вакарчук (голова), М. Лозинський (заст. голови), Р. Шуст (заст. голови), В. Качмар (відп. секретар) та ін. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011.
21. Taschenbuch der apostolischen Majestat Franz I. allerhöchsten Namen führenden Universität zu Lemberg, 1832/1833, I–II – 1842/1843, I–II.
22. Akademische Behörden an der k. k. Universität zu Lemberg, 1849/1850, II.
23. ДАЛО, ф. 26, оп. 22, спр. 695 (Правила заміщення викладацьких посад, видані Придворною комісією освіти у Відні, 1839).
24. Професор / М. Мельник. *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка*: в 2 т. Т. II: Л–Я / Видавнича рада: І. Вакарчук (голова), М. Лозинський (заст. голови), Р. Шуст (заст. голови), В. Качмар (відп. секретар) та ін. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014.
25. Akademische Behörden an der k. k. Universität zu Lemberg, 1849/1850, II – 1878/1879, I–II.
26. Бойко І. Й. Передумови заснування Львівського університету та становлення його юридичного факультету (до 355-річчя з часу створення). *Часопис Київського університету права*. 2016. № 1. С. 17–24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2016_1_4.
27. Каленюк О. М. Розвиток української правничої термінології на західноукраїнських землях наприкінці XIX – на початку XX століття: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2015. 237 с. URL: http://idpnan.org.ua/files/kalenyuk-o.m.-rozvitok-ukrayinskoji-pravnichoyi-terminologiyi-na-zahidnoukrayinskih-zemlyah-naprikintsi-hih---na-pochatku-hh-stolittya_.pdf.
28. Благий В. Структура та викладацький склад вищих шкіл Львова на початку XX ст. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2000. Вип. 35–36.
29. Кахнич В. С. Становлення і розвиток правової освіти та науки на юридичному факультеті Львівського університету (XVII–XX ст.): історико-правове дослідження: автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2012. 23 с. URL: <http://library.nuft.edu.ua/ebook/file/12.00.01kahnuh.pdf>.
30. Кахнич В. С. Розвиток правової науки та освіти на юридичному факультеті Львівського університету за часів Австрії та Австро-Угорщини. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2010. Вип. 50. С. 66–71. URL: <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2013/10/%D0%92%D1%81%D0%B8%D0%BA-50.pdf>.
31. Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка (1661–2016): монографія / За заг. ред. В. Бурдіна, В. Нора, І. Бойка. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016.
32. Вкладі руські на Львівському виділі правничому. *Дієло*. 1892, ч. 289.
33. Луцька Г. В. Формування української правової думки в Науковому товаристві імені Шевченка наприкінці XIX – початку XX століття: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». Київ, 2015. 239 с. URL: https://uu.edu.ua/upload/Наука/Specializovani_vcheni_radi/Lutska/Lutska_diser.pdf.
34. Василик І. Особливості формування української юридичної еліти Східної Галичини в кінці XIX – на початку XX століття. *Українознавство*. 2012. № 16. С. 39–43. URL: <http://ukrbulletin.univ.kiev.ua/Visnyk-16/Vasylyk.pdf>.
35. Василик І. Б. «Адвокатська доба» в національному відродженні та становленні української державності. *Вісник НААУ*. 2015. № 3 (11). С. 58–61.
36. Зобків М. Боротьба о національний характер Львівського університету. *За український університет у Львові (Збірка статей в університетській справі)*. Львів, 1910.
37. Стецюк П. Станіслав Дністрянський як конституціоналіст. Львів, 1999.
38. Кахнич В. С. Розвиток цивільного права у Львівському університеті та внесок Станіслава Севериновича Дністрянського в цей процес. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 1. С. 33–35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2018_1_8.
39. Кахнич В. Юридична освіта та наука у Львівському університеті (1661–1939): монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 320 с.
40. Вовкович У. В. Епістемологія філософсько-правових ідей у Галичині в умовах бездержавності. *Suprematia dreptului – Міжнародний науковий журнал «Верховенство права»*. 2017. № 2. URL: <http://sd-vp.info/2017/epistemologiya-filosofsko-pravovih-idej-u-galichini-v-umovah-bezderzhavnosti/>.
41. Огоновський О. Австрійське общее право приватне. Львів, 1880. 216 с. *ЦДІАУ у Львові, ф. 309 (Наукове товариство імені Шевченка), оп. 1, од. зб. № 8*.
42. Огоновський О. Систем австрійського права приватного. Т. 1. Науки загальні і право вічеве / Видав П. Стебельський. Львів: Накл. О. Огоновської, 1897. 341 с. *ЦДІАУ у Львові, ф. 309 (Наукове товариство імені Шевченка), оп. 1, од. зб. № 8*. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Ohonovskyi_Oleksandr/System_avstriyskoho_prava_privatnoho_Tom_1_Nauky_zahalni_i_pravo_richeve.pdf.
43. Андрухів І. О., Арсенич П. І. Українські правники у національному відродженні Галичини: 1848–1939 рр. Івано-Франківськ, 1996. 80 с.

44. Ohonovskyj A. Österreichisches Eheguterrecht Systematisch dargestellt. Erster Theil. Leipzig: Duncker u. Humbolt, 1880. 442 s.
45. Петрів М. І. «Часопись Правничча» – перший український юридичний журнал та його роль у становленні правової думки в Галичині (до 125-річчя виходу в світ першого числа журналу). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2014. Випуск 26. С. 34–40. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/7831/1/%C2%AB%D0%A7%D0%90%D0%A1%D0%9E%D0%9F%D0%98%D0%A1%D0%AC%20%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9D%D0%98%D0%A7%D0%90%C2%BB%20%E2%80%93%D0%9F%D0%95%D0%A0%D0%A8%D0%98%D0%99%20%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%87%D0%9D%D0%A1%D0%AC%D0%9A%D0%98%D0%99%20%D0%AE%D0%A0%D0%98%D0%94%D0%98%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%99%20%D0%96%D0%A3%D0%A0%D0%9D%D0%90%D0%9B.pdf>.
46. Огоновський Олександр Михайлович / І. П. Чорновол. *Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. Київ: Наукова думка, 2010. Т. 7: Мл–О. 728 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Ohonovskyj_OI/.*
47. Огоновський О. М. / Т. Г. Андрусак. *Юридична енциклопедія [у 6 т.] / Ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. Т. 4: Н–П; О–орб. 2002. 720 с. URL: <https://leksika.com.ua/13590421/legal/ogonovskyj>.*
48. Андрусак Т. Г., Філонов В. Огоновський Олександр. *Світова та вітчизняна етнодержавницька думка. (У персоналіях)*. Київ; Донецьк, 1997.
49. ЦДІАУ у Львові, ф. 309 (Наукове товариство імені Шевченка), оп. 1, спр. 2711 (Протоколи зборів членів «Кружка правників» у Львові (1881–1887)), арк. 2-2зв.
50. Історико-політичні уроки української державності. Теоретико-методологічний та концептуальний аналіз / За ред. Ю. Римаренка. Київ; Донецьк: Варта, 1998. 544 с.
51. Левицький К. Німецько-український правничий словар. Відень, 1920. 494 с.
52. Василик І. «Часопись Правничча і Економічна» – журнал-платформа для фахового спілкування та правотворчих процесів українських юристів. URL: <http://pravotoday.in.ua/%20ua/press-centre/publications/pub-674/>.
53. Андрусак І. П. Ідея гендерної рівності в українській правовій думці другої половини XIX століття : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 / Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2017. 233 с. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1719/dysertacijanazdobuttynaukovogostupenyakandydatyurydychnyhnaukandrussyakip.pdf>.
54. Харитонов Є. О. Методологічні засади дослідження проблем правової адаптації України до внутрішнього ринку ЄС. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2015. Т. 17. С. 232–270. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nponyua_2015_17_9.